

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto)
11 päivänä heinäkuuta 2002 *

Asiassa C-210/00,

jonka Bundesfinanzhof (Saksa) on saattanut EY 234 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Käseri Champignon Hofmeister GmbH & Co. KG

vastaan

Hauptzollamt Hamburg-Jonas

ennakkoratkaisun maataloustuotteiden vientitukien järjestelmän soveltamista koskevista yhteisistä yksityiskohtaisista säännöistä 27 päivänä marraskuuta 1987 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 3665/87 (EYVL L 351, s. 1), sellaisena kuin se on muutettuna 2.12.1994 annetulla komission asetuksella N:o 2945/94

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

(EYVL L 310, s. 57), 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdan pätevydestä sekä tämän saman asetuksen 11 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan ensimmäisessä luettelamakohdassa tarkoitetun ylivoimaisen esteen käsitteen tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: D. A. O. Edward, joka hoitaa viidennen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit A. La Pergola ja C. W. A. Timmermans (esittelevä tuomari),

julkisasiamies: C. Stix-Hackl,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies H. A. Rühl,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Käserei Champignon Hofmeister GmbH & Co. KG, edustajanaan
Rechtsanwalt J. Gündisch,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään M. Niejahr,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Käserei Champignon Hofmeister GmbH & Co. KG:n, edustajinaan J. Gündisch ja Rechtsanwalt U. Schrömbges, ja komission, asiamiehenään G. Braun, 27.9.2001 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 27.11.2001 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Bundesfinanzhof on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 4.4.2000 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 26.5.2000, EY 234 artiklan nojalla kaksi ennakkoratkaisukysymystä, joista ensimmäinen koskee maataloustuotteiden vientitukien järjestelmän soveltamista koskevista yhteisistä yksityiskohtaisista säännöistä 27 päivänä marraskuuta 1987 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 3665/87 (EYVL L 351, s. 1), sellaisena kuin se on muutettuna 2.12.1994 annetulla komission asetuksella N:o 2945/94 (EYVL L 310, s. 57, jäljempänä asetus N:o 3665/87), 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdan pätevyyttä, ja joista toinen koskee tämän saman asetuksen 11 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan ensimmäisessä luettelamakohdassa tarkoitettua ylivoimaisen esteen käsitteen tulkintaa.
- 2 Nämä kysymykset on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat Käserei Champignon Hofmeister GmbH & Co. KG (jäljempänä KCH) ja Hauptzollamt Hamburg-Jonas (jäljempänä Hauptzollamt) ja joka koskee sitä, että KCH:lle on määrätty asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitettu seuraamus sen haettua vientitukea sellaiselle tuotteelle, jolle tätä tukea ei voitu saada.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

3 Komission asetuksella N:o 2945/94 on muutettu erityisesti asetuksen N:o 3665/87 11 artiklaa. Tämän asetuksen johdanto-osan ensimmäisessä, toisessa ja viidennessä perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”yhteisön voimassaolevassa lainsäädännössä säädetään vientitukien maksamisesta ainoastaan objektiivisin perustein, erityisesti vientituotteen määrän, lajin ja ominaisuuksien osalta sekä maantieteellisen määräpaikan osalta; saatujen kokemusten perusteella yhteisön talousarviota vahingoittavien sääntöjenvastaisuuksien ja erityisesti petosten torjuntaa olisi vahvistettava; tässä tarkoituksessa on tarpeen säätää perusteettomasti maksettujen määrien takaisinperinnästä sekä seuraamuksista viejien kannustamiseksi yhteisön lainsäädännön noudattamiseen,

vientitukijärjestelmän moitteettoman toiminnan varmistamiseksi seuraamuksia on määrättävä virheen subjektiivisesta syystä riippumatta; joissakin tapauksissa olisi kuitenkin oltava soveltamatta seuraamusta, erityisesti jos kyseessä on toimivaltaisen viranomaisen mielestä virhe, sekä säätää ankarampia seuraamuksia, kun teko on tahallinen,

kokemus, todetut sääntöjenvastaisuudet sekä erityisesti petokset osoittavat tämän toimenpiteen olevan tarpeellinen, tarkoituksenmukainen ja riittävän varoittava, ja että sitä on sovellettava yhdenmukaisesti kaikissa jäsenvaltioissa”.

- 4 Asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä, kolmannessa ja kahdeksannessa alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Kun huomataan, että viejä on vientitukea saadakseen hakenut sovellettavaa suurempaa tukea, kyseiselle vientitapahtumalle kuuluva tuki on vietyyn tavaraan sovellettava tuki, josta on vähennetty summa, joka on:

- a) puolet haetun tuen ja toteutuneeseen vientiin sovellettavan tuen erotuksesta;
- b) kaksi kertaa haetun tuen ja toteutuneeseen vientiin sovellettavan tuen erotus, jos viejä on tarkoituksellisesti antanut vääriä tietoja.

Edellä a alakohdassa tarkoitettua seuraamusta ei sovelleta:

— [ylivoimaisen] * esteen sattuessa,

— joissakin poikkeustapauksissa, joihin viejä ei voi vaikuttaa ja jotka ilmenevät toimivaltaisten viranomaisten hyväksytyä vienti- tai maksuilmoituksen
— —,

— kun haetussa tuessa on selvä virhe, jonka toimivaltainen viranomainen havaitsee,

— kun haettu tuki on asetuksen N:o 1222/94 ja erityisesti sen 3 artiklan 2 kohdan mukainen, ja se on laskettu tietyn ajanjakson keskimäärien perusteella,

— painoa tarkastettaessa, jos painonvaihtelu johtuu käytettyjen punnitusmenetelmien erilaisuudesta.

— —

* Lainausta on korjattu yhteisöjen tuomioistuimessa, koska asetuksen suomenkielinen versio on epätarkka.

Seuraamuksia sovelletaan sanotun kuitenkaan rajoittamatta kansallisella tasolla säädettyjen täydentävien seuraamusten soveltamista.”

- 5 Neuvosto antoi 18.12.1995 Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta asetuksen N:o 2988/95 (EYVL L 312, s. 1). Tässä asetuksessa erotetaan toisistaan yhtäältä tahalliset tai huolimattomuudesta johtuvat väärinkäytökset ja toisaalta muut väärinkäytökset.
- 6 Asetuksen N:o 2988/95 4 artiklassa säädetään, että kaikista väärinkäytöksistä seuraa perusteettomasti saadun etuuden periminen takaisin.
- 7 Tämän asetuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan tahallisista tai huolimattomuudesta johtuvista väärinkäytöksistä voi sitä vastoin seurata hallinnollisia seuraamuksia, kuten hallinnollisen sakon maksaminen, perusteettomasti saatua määrää suuremman määrän maksaminen, yhteisön tukijärjestelmään osallistumiseen tarvittavan luvan väliaikainen peruuttaminen tai säännöstön ehtojen noudattamiseksi annetun takuun tai vakuuden menettäminen
- 8 Asetuksen N:o 2988/95 5 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Muista väärinkäytöksistä voi seurata vain 1 kohdassa tarkoitettuja, muita kuin rikosoikeudellisten seuraamusten kaltaisia seuraamuksia, tämän rajoittamatta tämän asetuksen voimaantulohetkellä voimassa olevien alakohtaisten säännös-

töjen säännöksiä, jos tällaiset seuraamukset ovat välttämättömiä säännösten moitteettomaksi soveltamiseksi.”

Pääasian oikeudenkäynti ja ennakkoratkaisukysymykset

- 9 KCH vei vuonna 1996 ulkopuolisen yrityksen valmistamaa sulatejuustoa tehden siitä vienti-ilmoituksen tukia koskevan tuoteluettelonumeron 0406 3039 9500 mukaisesti. Hauptzollamt maksoi kantajalle tämän tekemän hakemuksen perusteella vientituen ennakkoa noin 30 000 Saksan markkaa.
- 10 Viennin yhteydessä eräästä tavaraerästä otettiin näyte, josta ilmeni tavaran sisältävän kasviöljyä, minkä vuoksi tavaraerä olisi pitänyt luokitella elintarvikelaistena tukia koskevan tuoteluettelonumeron 2106 9098 0000 mukaisesti.
- 11 Koska kyse ei ollut tuotteesta, joka mainitaan EY:n perustamissopimuksen liitteessä II (josta on muutettuna tullut EY liite I) ja jolle voidaan myöntää vientitukea, Hauptzollamt vaati KCH:ta maksamaan asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitettua seuraamusta.
- 12 Finanzgericht Hamburgin (Saksa) hylättyä KCH:n tästä seuraamuspäätöksestä nostaman kumoamiskanteen KCH teki Bundesfinanzhofille Revision-valituksen.

- 13 KCH väitti Bundesfinanzhofissa, että asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohta ei ole pätevä, sillä se on ristiriidassa oikeusvaltioperiaatteen ja syrjintäkiellon kanssa.
- 14 Bundesfinanzhof katsoi ensinnäkin, että asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdan soveltamisedellytykset täytyivät, joten Hauptzollamtin oli määrättävä tässä säännöksessä vahvistettu seuraamus, jollei KCH:n osalta ollut kyse sellaisesta tämän säännöksen kolmannessa alakohdassa tarkoitettusta tilanteesta, jolloin seuraamusta ei sovelleta.
- 15 Toiseksi Bundesfinanzhof katsoi, ettei se, että kolmannen henkilön valmistaman tavaran koostumus ei vastaa sopimusta (tai viejän hiljaisesti itsestään selvinä pitämiä vaatimuksia), ole viejälle asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettu ylivoimainen este. Yhteisöjen tuomioistuin on nimittäin todennut ylivoimaista estettä koskevassa oikeuskäytännössään, että sopimusvelvoitteiden laiminlyönti viejän liikeympäristön taholta ei ole ennalta-arvaamaton ja epätavallinen tapahtuma viejän kannalta, vaan edellyttää, että viejä ryhtyy asianmukaisiin varotoimiin sellaisen menettelyn varalta sisällyttämällä liikeympäristön kanssa tekemäänsä sopimukseen asiaa koskeva lauseke tai ottamalla erityinen vakuutus. (asia 109/86, Theodorakis, tuomio 27.10.1987, Kok. 1987, s. 4319 ja asia C-347/93, Boterlux, tuomio 9.8.1994, Kok. 1994, s. I-3933). Yhteisöjen tuomioistuin ei ole pitänyt edes viejän sopimusempäristön petollista menettelyä ylivoimaisena esteenä (asia 296/86, McNicholl, tuomio 8.3.1988, Kok. 1988, s. 1491 ja em. asia Boterlux).
- 16 Lisäksi Bundesfinanzhof katsoi, ettei kysymys ollut 11 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan kolmannessa luetelmakohdassa tarkoitettua tapauksesta eli toimivaltaisen viranomaisen havaitsemasta selvästä virheestä haetussa tuessa. Hauptzollamt on nimittäin voinut selvittää viedyn tavaran todellisen koostu-

muksen vasta perusteellisten elintarvikekemiallisten tutkimusten perusteella eikä kantaja, kuten se on väittänyt, itsekään ollut asiasta ensivaiheessa tietoinen.

- 17 Lopuksi Bundesfinanzhof tutki, onko asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohta perusoikeuksien vastainen, ja kiisti tämän, koska tässä säännöksessä ei säädetä rangaistuksesta eikä siinä loukata suhteellisuusperiaatetta eikä syrjintäkieltoa.
- 18 Asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa ei säädetä Bundesfinanzhofin mukaan rikosoikeudellista seuraamusta. Sen mukaan rikosoikeudellisen seuraamuksen tarkoituksena on yhteiskunnallis-eettisesti paheksuttuna pidetyn toiminnan estäminen. Tällainen seuraamus edellyttää subjektiivista syyllisyyttä, ja sen ankaruus riippuu syyllisyysasteesta. Asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitettulla seuraamuksella halutaan ainoastaan varoittaa viejää siitä, ettei se vastaisuudessa anna vääriä tietoja vastoin yhteisön taloudellisia etuja ja siten vaaranna kyseisten yhteisten markkinajärjestelyjen asianmukaista täytäntöönpanoa. Siinä ei esitetä moraalisia tai eettisiä moitteita vaan sen tarkoituksena on ainoastaan ennaltaehkäiseminen, mikä ilmenee siitä, että viejän syyllisyys ei ole tämän säännöksen soveltamisedellytyksenä.
- 19 Bundesfinanzhofin mukaan sillä ei ole merkitystä, että asetuksen N:o 2945/94 johdanto-osan perustelukappaleissa mainitaan viejään kohdistuva ”seuraamus”, koska käsite ”seuraamus” voidaan ymmärtää myös sanan laajemmassa merkityksessä kuin sen tekninen merkitys.
- 20 Asetusta N:o 2988/95 tutkittuaan Bundesfinanzhof katsoi, että asetuksen 5 artiklan 1 kohdassa säädetään hallinnollisista seuraamuksista vain siinä

tapauksessa, että väärinkäytökset ovat tahallisia tai huolimattomuudesta johtuvia. Tämän artiklan 2 kohdassa säädetään kuitenkin, että tässä asetuksessa säädetään seuraamuksista ”rajoittamatta tämän asetuksen voimaantulohetkellä voimassa olevien alakohtaisten säännösten säännöksiä”, joihin pääasiassa kyseessä olevaa seuraamusta koskevat säännökset kuuluvat.

- 21 Lisäksi Bundesfinanzhof katsoi, että asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohta ei ole ristiriidassa suhteellisuusperiaatteen kanssa. Ensinnäkään ei ole suhteellisuusperiaatteen vastaista, että sanktion uhka kohdistuu myös rehelliseen ja tunnolliseen viejään, koska viejä voi vapaasti päättää, että hän harjoittaa vientikauppaa vientitukea saavilla tavaroilla. Jos viejä haluaa etua saadakseen olla osallisena julkisen tuen järjestelmässä, sen on myös noudatettava tältä osin asetettuja sääntöjä, joihin riidanalainen seuraamuskin kuuluu, voimatta arvostella niiden ankaruutta. Toisaalta se, että näin tulliviranomaisten ja muiden viranomaisten ei tarvitse osoittaa, että viejä on menetellyt huolimattomasti, mikä usein on vaikeaa yksiselitteisesti osoittaa, ja että näin voidaan välttyä ristiriidoilta väitteiden tueksi esitetyjä todisteita vastaanotettaessa, mikä yksinkertaistaa vientitukien hallinnointia, tukee Bundesfinanzhofin mukaan sitä, että asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohtaan seuraamusjärjestelmää on tulkittava siten, että tukea vähennetään syyllisyydestä riippumatta. Kun otetaan huomioon vaikeasti havaittavien virheellisten ilmoitusten suuri määrä, seuraamus ei Bundesfinanzhofin mielestä ole epätarkoituksenmukainen eikä tavoiteltuun päämäärään nähden suhteeton.

- 22 Asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohta ei ole Bundesfinanzhofin mukaan myöskään syrjäntäkiellon vastainen. Koska siinä ei aseteta syyllisyyssperusteista rikosoikeudellista seuraamusta, tuenhakijan syyllisyyden muoto ja laajuus tai jopa sen puuttuminen kokonaan eivät ole asian luonteen vuoksi erottelukriteerejä seuraamuksen ankaruutta määritettäessä. Seuraamusuhan tarkoituksena on torjua paitsi subjektiivisesti varomatonta ja moitittavaa toimintaa myös objektiivisesti arvioiden virheellisiä tietoja.

- 23 Koska Bundesfinanzhof ei mielestään voi itse ratkaista kysymystä asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdan päteyydestä, se päätti esittää tämän kysymyksen yhteisöjen tuomioistuimelle.
- 24 Ottaen huomioon yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-366/95, Steff-Houlberg Export ym., 12.5.1998 antaman tuomion (Kok. 1998, s. I-2661) ja asiassa C-298/96, Oelmühle ja Schmidt Söhne, 16.7.1998 antaman tuomion (Kok. 1998, s. I-4767), jotka koskivat niitä edellytyksiä, joilla viejät voivat vedota vilpittömään mieleensä, tulkintaan liittyvät vaikeudet, Bundesfinanzhof katsoi myös tarpeelliseksi esittää yhteisöjen tuomioistuimelle kysymyksen asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan ensimmäisen luetelmakohdan tulkinnasta.
- 25 Näin ollen Bundesfinanzhof on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko maataloustuotteiden vientitukien järjestelmän soveltamisesta koskevista yhteisistä yksityiskohtaisista säännöistä 27 päivänä marraskuuta 1987 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohta pätevä siltä osin kuin siinä säädetään seuraamuksesta myös siinä tapauksessa, että viejä ilman omaa syytään hakee suurempaa vientitukea, kuin mihin viejällä on oikeus?

2) Mikäli vastaus ensimmäiseen kysymykseen on myöntävä, voidaanko asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan ensimmäistä luetelmakohtaa tulkita siten, että silloin kun vientituen hakijan vilpittömässä mielessä antamat virheelliset tiedot perustuvat valmistajan antamiin virheellisiin tietoihin, kysymys on lähtökohtaisesti ylivoimaisesta esteestä, jos viejä ei olisi voinut havaita tietojen virheellisyyttä tai se olisi voinut havaita niiden virheellisyyden vain valmistajayrityksessä suoritettujen tarkastusten avulla?”

Ensimmäinen kysymys

- 26 Ensimmäisellä kysymyksellään kansallinen tuomioistuin haluaa tietää, onko asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdan a alakohta pätevä siltä osin kuin siinä säädetään sellaiselle viejälle määrättävästä seuraamuksesta, joka ilman omaa syytään hakee suurempaa vientitukea, kuin mihin hänellä on oikeus.
- 27 KCH:n mielestä tämän säännös loukkaa oikeusvaltioperiaatteeseen perustuvia rikosoikeudellisia peruseriaatteita, nimittäin *Nulla poena sine culpa* -periaatetta (ei rangaistusta ilman syyllisyyttä), suhteellisuusperiaatetta ja syrjintäkieltoa.
- 28 Näitä kolmea perustetta on syytä tarkastella peräkkäin.

Nulla poena sine culpa -periaatteen loukkaaminen

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset

- 29 KCH väittää, että ottaen huomioon asetuksen N:o 3665/87 11 artiklassa säädetyn seuraamuksen ankaruus ja se, että sillä ei ainoastaan pyritä poistamaan lainvastaisen toimen seurauksia, tämä seuraamus on rikosoikeudellinen. Koska

kyseisen säännöksen nojalla voidaan määrätä tällainen seuraamus jopa ilman syyllisyyttä, säännös on yhteisön oikeuden yleisiin periaatteisiin kuuluvan Nulla poena sine culpa -periaatteen vastainen. Tämä periaate tunnustetaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi Roomassa 4 päivänä marraskuuta 1950 tehdyn Euroopan yleissopimuksen (jäljempänä ihmisoikeussopimus) 6 artiklan 2 kohdassa, jäsenvaltioiden lainsäädännössä sekä yhteisön oikeudessa.

- 30 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä tarkastellessaan KCH katsoo, että tämän tuomioistuimen mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kohdassa vahvistettua Nulla poena sine culpa -periaatetta sovelletaan myös hallinnollisiin seuraamuksiin.
- 31 Jäsenvaltioiden lainsäädännön osalta KCH viittaa komission asetusta N:o 2988/95 valmisteltaessa teettämään oikeusvertailuun, josta ilmenee, että Nulla poena sine culpa -periaatetta sovelletaan suurimmassa osassa jäsenvaltioita ja että sitä koskevat poikkeukset ovat lainmukaisia vain joissakin jäsenvaltioissa ja vain hyvin rajoitetusti.
- 32 Yhteisön oikeuden osalta KCH viittaa yhteisön taloudellisten etujen suojaamisesta annettujen säännösten syntyhistoriaan sekä tiettyihin yhteisöjen tuomioistuimen tuomioihin, muun muassa asiassa 188/82, Thyssen v. komissio, 16.11.1983 annettuun tuomioon (Kok. 1983, s. 3721); asiassa 83/83, Estel v. komissio, 17.5.1984 annettuun tuomioon (Kok. 1984, s. 2195); asiassa C-240/90, Saksa v. komissio, 27.10.1992 annettuun tuomioon (Kok. 1992, s. I-5383, Kok. Ep. XIII, s. I-145), asiassa C-365/92, Schumacher, 23.11.1993 annettuun tuomioon (Kok. 1993, s. I-6071), asiassa C-104/94, Cereol Italia, 12.10.1995 annettuun tuomioon (Kok. 1995, s. I-2983); asiassa C-354/95, National Farmers' Union ym., 17.7.1997 annettuun tuomioon (Kok. 1997, s. I-4559) sekä asiassa C-356/97, Molkereigenossenschaft Wiedergeltingen, 6.7.2000 annettuun tuomioon (Kok. 2000, s. I-5461). Asiassa C-326/88, Hansen, 10.7.1990 annetussa tuomiossa (Kok. 1990, s. I-2911, Kok. Ep. X, s. 479) ei kiisteta kyseistä lähtökohtaa, sillä tässä asiassa kyseessä olevat seuraamukset perustuivat kansalliseen lainsäädäntöön eivätkä yhteisön oikeuteen.

- 33 Komissio ilmoittaa olevansa samaa mieltä Bundesfinanzhofin kanssa. Lisäksi komissio toteaa, että kuten yhteisöjen tuomioistuin on katsonut asiassa 137/85, Maizena, 18.11.1987 antamassaan tuomiossa (Kok. 1987, s. 4587, tuomion 13 kohta) ja edellä mainitussa asiassa Saksa vastaan komissio antamassaan tuomiossa (tuomion 25 ja 26 kohta), seuraamuksen oikeudellinen luonne ei riipu pelkästään seuraamuksen ankaruudesta vaan myös sen tarkoituksesta ja siitä kokonaistilanteesta, johon seuraamus liittyy.
- 34 Komission mukaan sitä väitetään, että hallinnollinen seuraamus muuttuisi tietyn tason ylitettyään rikosoikeudelliseksi seuraamukseksi, ei voida hyväksyä. Tämä olisi ensinnäkin yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön vastaista. Lisäksi hallinnollisten seuraamusten ja rikosoikeudellisten seuraamusten välinen tarpeellinen rajanveto olisi tällöin mielivaltainen eikä sitä voitaisi perustella objektiivisesti. Sitä paitsi toimijoiden suojaaminen kohtuuttomilta seuraamuksilta varmistetaan jo suhteellisuusperiaatetta soveltamalla.

Yhteisöjen tuomioistuimen vastaus

- 35 Koska asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitettu seuraamus voi loukata Nulla poena sine culpa -periaatetta vain siinä tapauksessa, että se on rikosoikeudellinen, on tutkittava, onko kyseistä säännöstä pidettävä rikosoikeudellisena.
- 36 Aluksi on huomattava, että kun yhteisöjen tuomioistuimelle esitettiin erityinen kysymys yhteisen maatalouspolitiikan alaan kuuluvissa säännöksissä asetettujen seuraamusten, kuten kiinteämääräinen ja ilman kyseisen taloudellisen toimijan syyllisyyttä vahvistettu vakuuden menetys sekä taloudellisen toimijan jättäminen väliaikaisesti tukijärjestelmän ulkopuolelle, rikosoikeudellisesta luonteesta yhteisöjen tuomioistuin katsoi, etteivät tällaiset seuraamukset ole rikosoikeudellisia (em. asia Maizena, tuomion 13 kohta ja em. asia Saksa v. komissio, tuomion 25 kohta).

- 37 Nyt käsiteltävään, asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitettua seuraamusta koskevaan kysymykseen ei ole mitään perusteita antaa erilaista vastausta.
- 38 Kuten yhteisöjen tuomioistuin totesi edellä mainitussa asiassa Saksa v. komissio antamansa tuomion 19 kohdassa, sekä tuen saamisen väliaikaisen epäämisen että perusteettomasti maksetun tuen määrään laskettujen korotusten tarkoituksena on niiden lukuisten sääntöjenvastaisuuksien torjuminen, joita maataloustukien yhteydessä on todettu ja jotka voivat niistä yhteisön talousarviolle aiheutuvan suuren rasituksen vuoksi vaarantaa toimielinten kyseisellä alalla markkinoiden vakauttamiseksi, maatalouden harjoittajien elintason ylläpitämiseksi ja koh- tuullisten kuluttajahintojen takaamiseksi toteuttamat toimet.
- 39 Vastaavasti asetuksen N:o 2988/95 johdanto-osan yhdeksännessä perustelukap- paleessa täsmennetään, että ”yhteisen maatalouspolitiikan tavoitteiden toteutta- miseksi päätetyt toimenpiteet ja seuraamukset ovat tukijärjestelmien erottamaton osa” ja ”niillä on oma tarkoituksensa”.
- 40 Asetuksen N:o 2945/94, jolla muutettiin asetusta N:o 3665/87, johdanto-osan ensimmäisessä perustelukappaleessa todetaan seuraavaa: ”yhteisön voimassa- olevassa lainsäädännössä säädetään vientitukien maksamisesta ainoastaan objektiivisin perustein, erityisesti vientituotteen määrän, lajin ja ominaisuuksien osalta sekä maantieteellisen määräpaikan osalta; saatujen kokemusten perusteella yhteisön talousarviota vahingoittavien sääntöjenvastaisuuksien ja erityisesti petosten torjuntaa olisi vahvistettava; tässä tarkoituksessa on tarpeen säätää perusteettomasti maksettujen määrien takaisinperinnästä sekä seuraamuksista viejien kannustamiseksi yhteisön lainsäädännön noudattamiseen.”
- 41 Rikkomusten luonteen täsmentämiseksi yhteisöjen tuomioistuin on korostanut useaan otteeseen, että rikottuja säännöksiä sovellettiin ainoastaan sellaisiin

taloudellisiin toimijoihin, jotka olivat aivan vapaasti päättäneet turvautua maatalouden tukijärjestelmään (ks. vastaavasti em. asia Maizena, tuomion 13 kohta ja em. asia Saksa v. komissio, tuomion 26 kohta). Koska tuen myöntämisen edellytyksenä on yhteisön tukijärjestelmässä oltava, että sen saaja antaa kaikki takeet nuhteettomuudestaan ja luotettavuudestaan, näiden vaatimusten noudattamatta jättämisen vuoksi määrätty seuraamus on erityinen hallinnollinen keino, joka kuuluu tukijärjestelmään sen erottamattomana osana ja jonka tarkoituksena on varmistaa yhteisön julkisten varojen moitteeton varainhoito.

42 Esillä olevassa asiassa ei ole kiistetty sitä, että asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitettu seuraamus määrätään vain vientitukea hakeneille toimijoille, kun näiden toimijoiden hakemuksensa tueksi antamat tiedot osoittautuvat virheellisiksi.

43 On todettava, että asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitettu seuraamus on rahamääräinen seuraamus, jonka määrä vahvistetaan suhteessa siihen summaan, jonka taloudellinen toimija olisi perusteettomasti saanut, jolleivät toimivaltaiset viranomaiset olisi havainneet virhettä. Seuraamus on siis olennainen osa kyseistä vientitukien järjestelmää eikä ole luonteeltaan rikosoikeudellinen.

44 Edellä esitetystä seuraa, että asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitettua seuraamusta ei voida pitää rikosoikeudellisena. Näin ollen tähän seuraamukseen ei sovelleta Nulla poena sine culpa -periaatetta.

45 KCH:n huomautuksissaan esittämän, jäsenvaltioiden lainsäädäntöjä koskevan katsauksen perusteella ei myöskään voida todeta, että Nulla poena sine culpa

-periaatetta sovellettaisiin kaikkien jäsenvaltioiden lainsäädännöissä asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitetun kaltaisiin seuraamuksiin. KCH viittaa itse tiettyihin jäsenvaltioihin kuten Tanskan kuningaskuntaan, Ranskan tasavaltaan, Irlantiin, Alankomaiden kuningaskuntaan sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneeseen kuningaskuntaan, joissa sovelletaan tuottamuksesta riippumattomia seuraamuksia.

- 46 Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön osalta on riittävää huomauttaa, että edellä mainitussa asiassa Maizena annetun tuomion 14 kohdassa yhteisöjen tuomioistuin toteaa nimenomaisesti, että Nulla poena sine culpa -periaatetta ei sovelleta tässä asiassa kyseessä olevan takuun menettämisen kaltaisia seuraamuksia määrättäessä. Edellä mainitussa asiassa Saksa vastaan komissio, jossa myös oli kyse yhteisen maatalouspolitiikan alalla asetetusta seuraamuksesta, antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin päätyi samaan johtopäätökseen.
- 47 Muiden alojen osalta yhteisöjen tuomioistuin on myöntänyt, että objektiivisen rikosoikeudellisen vastuun järjestelmä, jolla asetuksen rikkominen sanktioidaan, ei ole sellaisenaan yhteisön oikeuden vastainen (ks. em. asia Hansen, tuomion 19 kohta ja asia C-177/95, Ebony Maritime ja Loten Navigation, tuomio 27.2.1997, Kok. 1997, s. I-1111, 36 kohta).
- 48 Toisin kuin KCH väittää, se että edellä mainitussa asiassa Hansen annettu tuomio liittyy kansallisiin seuraamuksiin, ei merkitse, ettei tällä tuomiolla olisi mitään merkitystä, kun kyse on voimassa olevan yhteisön oikeuden tilan kuvaamisesta. Yhteisöjen tuomioistuin, jota oli pyydetty tulkitsemaan yhteisön oikeutta, totesi tämän tuomion 20 kohdassa nimenomaisesti, että yhteisön oikeuden yleiset periaatteet eivät estä sellaisten kansallisten säännösten soveltamista, joiden mukaan työnantaja asetetaan objektiiviseen rikosoikeudelliseen vastuuseen alaistensa tekemistä yhteisön oikeuden rikkomisista.

- 49 KCH:n viittaama muu oikeuskäytäntö ei ole merkityksellinen. Mainituista tuomioista useimmissa seuraamuksia tarkastetaan suhteellisuusperiaatteen eikä Nulla poena sine culpa -periaatteen kannalta (em. asia Thyssen v. komissio, tuomion 18—20 kohta; em. asia Schumacher, tuomion 25—31 kohta; em. asia Cereol Italia, tuomion 13—27 kohta; em. asia National Farmers' Union, tuomion 49—55 kohta ja em. asia Molkereigenossenschaft Wiedergeltingen, tuomion 33—45 kohta). Edellä mainitussa asiassa Estel vastaan komissio annettu tuomio, jonka 38—43 kohdassa yhteisöjen tuomioistuin toteaa, että terästeollisuusyritys, jolle komissio on määrännyt seuraamuksia yrityksen ylitettyä sille asetetun tuotantokiintiön, oli tehnyt virheen, joka ei ollut anteeksiannettava, minkä vuoksi komissio ei ollut loukannut Nulla poena sine culpa -periaatetta, annettiin maatalousalan asetusten kohteena olevista kysymyksistä selvästi erottuvien kysymysten osalta, eikä yhteisöjen tuomioistuin todennut siinä nimenomaisesti, onko kyseinen seuraamus luonteeltaan rikosoikeudellinen vai ei.
- 50 Lisäksi on korostettava, että KCH:n huomautuksissaan useita kertoja mainitsemalla asetuksella N:o 2988/95 ei ole muutettu yhteisön oikeutta siitä, minkälaiseksi se kuvataan tässä tuomiossa. Tältä osin on huomattava ensinnäkin, että kyseisen asetuksen 5 artiklan 2 kohdasta ilmenee, että tässä asetuksessa käyttöön otettua seuraamusjärjestelmää sovelletaan rajoittamatta niitä alakohtaisten säännösten säännöksiä, jotka olivat voimassa tämän asetuksen voimaantulohetkellä, kuten esimerkiksi asetuksen N:o 3665/87, sellaisena kuin se on muutettuna asetuksella N:o 2945/94, 11 artikla.
- 51 Toiseksi asetuksen N:o 2988/95 5 artiklan 2 kohdassa täsmennetään, että muista kuin tahallisista tai huolimattomuudesta johtuvista väärinkäytöksistä voi seurata vain tämän asetuksen 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja, muita kuin rikosoikeudellisten seuraamusten kaltaisia seuraamuksia. Ei vaikuta siltä, että sen edellytyksen tarkastaminen, jonka mukaan suunniteltu seuraamus ei saa olla rikosoikeudellisen seuraamuksen kaltainen, edellyttäisi yhteisöjen tuomioistuimen tämän tuomion 35—44 kohdassa käyttämistä arviointiperusteista poikkeavien arviointiperusteiden käyttöön ottamista.
- 52 Lisäksi on huomattava, etteivät yksityiset oikeussubjektit jää ilman oikeussuojaa sen johdosta, että Nulla poena sine culpa -periaatetta ei sovelleta pääasiassa

kyseessä olevan kaltaisiin seuraamuksiin. Yhteisöjen tuomioistuin on todennut tältä osin, että seuraamus, myös muu kuin rikosoikeudellinen, voidaan määrätä vain siinä tapauksessa, että sillä on selvä ja yksiselitteinen oikeudellinen perusta. Sitä paitsi vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhteisön oikeuden säännösten on oltava suhteellisuusperiaatteen mukaisia (ks. em. asia Maizena, tuomion 15 kohta), mitä tutkitaan KCH:n esittämän toisen kanneperusteen yhteydessä.

Subteellisuusperiaatteen loukkaaminen

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset

- 53 KCH väittää, ettei asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitettu seuraamus sovellu tavoiteltavan päämäärän saavuttamiseen, ettei se ole tarpeellinen ja ettei se ole oikeassa suhteessa tavoiteltavaan päämäärään nähden.
- 54 Ensinnäkään seuraamus ei sovellu niiden sääntöjenvastaisuuksien estämiseen, joihin viejä on syyllistynyt, koska seuraamuksella ei oteta huomioon viejän asemaa maatalouden hintatukijärjestelmän rahoittamisessa, kuten tämä on esitetty edellä mainitussa asiassa Oelmühle ja Schmidt Söhne annetussa tuomiossa. Seuraamus merkitsee viejälle suurta taloudellista menetystä, sillä vientituki ei ole viejän hallussa, vaan viejä siirtää sen tuottajille tuotteen maailmanmarkkinahintaa korkeamman kauppahinnan muodossa. Lisäksi KCH toteaa, että toisin kuin asetuksen N:o 2945/94 johdanto-osan ensimmäisessä perustelukappaleessa todetaan, vientitukia ei makseta ainoastaan objektiivisin perustein vaan viejän esitettyä itse laatimansa ilmoituksen. Tarkkojen ilmoitusten antaminen on maatalousalalla vaikeaa ottaen huomioon maataloustuotteiden yhtenäisen laadun puuttuminen ja vaikeasti havaittavat virheet.

- 55 Toisaalta seuraamus ei ole tarpeellinen, sillä viejälle aiheutuu taloudellista tappiota jo sen vuoksi, että hänen on palautettava perusteettomasti maksettu vientituki, vaikka hän on siirtänyt sen tuottajalle liian korkean ostohinnan muodossa. Sitä vastoin se, että asetuksen N:o 2988/95 5 artiklan 1 kohdan mukaan vain tahallista tai huolimattomuudesta johtuvista väärinkäytöksistä voi seurata tiettyjä hallinnollisia seuraamuksia, osoittaa, ettei neuvosto ole katsonut tarpeelliseksi vahvistaa seuraamuksia tahattomista väärinkäytöksistä. Asetuksen N:o 3665/87 11 artiklassa tarkoitetut seuraamukset eivät ole tarpeellisia, sillä jo Saksan lainsäädännössä määrätään seuraamuksia väärin tietojen antamisesta vienti- tai maksuilmoituksessa ja muihin yhteisön säännöksiin perustuvia muita seuraamuksia on myös olemassa.
- 56 Lisäksi seuraamus ei ole suhteellisuusperiaatteen mukainen, sillä kaikkein pienimmästä virheestä määrätään seuraamuksia siitä riippumatta, onko siitä aiheutunut vahinkoa ja olisiko viejä voinut estää tämän virheen.
- 57 Komissio sitä vastoin väittää, ettei asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdassa loukata suhteellisuusperiaatetta. Komissio viittaa tältä osin ennakkoratkaisupyynnössä esitettyihin väitteisiin ja erityisesti siihen, että ensinnäkään väärinkäytöksiä ei voida yhteisen maatalouspolitiikan alalla torjua tehokkaasti vain sillä, että perusteettomasti saadut etuudet on maksettava takaisin, että toiseksi seuraamusten rajoittamisella tapauksiin, joissa tuottamus on osoitettu, olisi vain vähäinen ennaltaehkäisevä vaikutus, koska tuottamuksen osoittaminen on usein hyvin vaikeaa ja jopa mahdotonta, ja että kolmanneksi tapauksissa, joiden osalta asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa säädetään seuraamuksesta, täydentävä määrä lasketaan viejälle perusteettomasti myönnettyjen tukien perusteella, sillä ne vastaavat haetun tuen ja sen tuen, johon vienti tosiasiallisesti oikeuttaa, välistä erotusta.
- 58 Lisäksi komissio huomauttaa, että yhteisön lainsäätäjällä on maatalouspolitiikan alalla laaja harkintavalta, joten toimenpiteen lainmukaisuuteen voi vaikuttaa

ainoastaan se, että toimenpide on ilmeisen soveltumaton toimivaltaisen toimielimen tavoittelemien päämäärien saavuttamiseen tai että toimielin on selvästi ylittänyt harkintavaltansa rajat, mistä ei ole tässä tapauksessa kysymys.

Yhteisöjen tuomioistuimen vastaus

- 59 On muistutettava, että yhteisön oikeuden yleisiin oikeusperiaatteisiin kuuluva suhteellisuusperiaate edellyttää, että yhteisön oikeuden säännöksen tavoitteet ovat toteutettavissa siinä säädettyjen keinojen avulla ja että näillä keinoilla ei ylitetä sitä, mikä on tarpeen näiden tavoitteiden saavuttamiseksi (em. asia Mai-zena, tuomion 15 kohta ja asia C-339/92, ADM Ölmühlen, tuomio 7.12.1993, Kok. 1993, s. I-6473, tuomion 15 kohta).
- 60 Asetuksen N:o 2945/94, jolla muutettiin asetuksen N:o 3665/87 11 artiklaa, johdanto-osan ensimmäisestä ja toisesta perustelukappaleesta ilmenee, että tämän asetuksen tavoitteena on torjua vientitukien alalla havaittuja sääntöjen-vastaisuuksia ja petoksia. Näissä perustelukappaleissa muistutetaan, että vienti-tukia maksetaan ainoastaan tuotetta ja sen maantieteellistä määräraikkaa koskevin objektiivisin perustein. Perustelukappaleissa täsmennetään, että vienti-tukijärjestelmän moitteettoman toiminnan varmistamiseksi seuraamuksia on määrättävä virheen subjektiivisesta syystä riippumatta viejien kannustamiseksi yhteisön lainsäädännön noudattamiseen.
- 61 Näissä perustelukappaleissa korostetaan perustellusti, että petollista tarkoitusta on vaikea osoittaa toteen. Koska viranomaisilla on käytössään ainoastaan tuotetta ja sen määräraikkaa koskevat tiedot ja koska viejä on yleensä useista ostosopimuksista jälleenmyyntiä varten muodostuvan ketjun viimeinen osapuoli, on olemassa todellinen riski siitä, että se voisi vapautua ilmoituksensa virheelli-syyteen liittyvältä vastuulta tämän ketjun aikaisemmassa vaiheessa tapahtuneen mahdollisen virheen, huolimattomuuden tai petoksen vuoksi.

- 62 Siten on todettava, että toisin kuin mitä KCH väittää, viejä asetetaan asetuksen N:o 3665/87 11 artiklassa seuraamusten uhalla vastuuseen ilmoituksensa oikeellisuudesta juuri sen vuoksi, että otettaisiin huomioon hänen asemansa maataloustuotteiden tuotanto-, jalostus- ja vientiketjun viimeisenä osapuolena.
- 63 Ei ole kiistetty, että virheettömien ilmoitusten laatiminen on vaikeaa. On kuitenkin huomattava, että viejällä olevan velvollisuuden taata ilmoituksen oikeellisuus on kannustettava viejää suorittamaan vietäväksi esitetyn tuotteen tarkastuksia, jotka ovat niiden laajuuden ja määrän perusteella asianmukaisia. Lisäksi on muistettava, että viejä voi valita sopimuskumppaninsa ja suojautua heidän laiminlyönneiltään sisällyttämällä tekemiinsä sopimuksiin asiaa koskevat lausekkeet tai ottamalla erityinen vakuutus.
- 64 Näin ollen asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitettua seuraamusta ei ole pidettävä soveltumattomana sääntöjenvastaisuuksien ja petosten torjumista koskevan päämäärän saavuttamiseksi.
- 65 Asetuksen N:o 2988/95 5 artiklan osalta on riittävää muistuttaa, että kuten tämän tuomion 50 ja 51 kohdassa todetaan, siinä ei estetä sitä, että muista kuin tahallisista tai huolimattomuudesta johtuvista väärinkäytöksistä voidaan määrätä tiettyjä seuraamuksia.
- 66 Se, että on olemassa kansalliseen tai yhteisön lainsäädäntöön perustuvia muita seuraamuksia ja että viejälle on aiheutunut taloudellista vahinkoa jo pelkästä vientituen palauttamisesta, ei missään tapauksessa osoita, ettei asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitettu seuraamus olisi tarpeellinen. Asetuksen N:o 2945/94 johdanto-osan

viidennessä perustelukappaleessa mainitut, vientitukien osalta todetut sääntöjenvastaisuudet ja petokset osoittavat sen sijaan, että tällaiset muut seuraamukset ja pelkkä vientituen palauttaminen eivät olleet riittäviä, jotta niillä olisi ollut ennaltaehkäisevä vaikutus ja ne olisivat kannustaneet viejiä tekemään kaiken sen, mikä on tarpeen yhteisön lainsäädännön noudattamiseksi.

67 Seuraamuksen suhteellisuus ilmenee ensinnäkin siitä erosta, joka asetuksen N:o 3665/87 11 artiklassa tehdään tahallisten sääntöjenvastaisuuksien ja muiden sääntöjenvastaisuuksien välillä, ja lisäksi niistä tässä artiklassa tarkoitetuista useista tilanteista, joissa seuraamusta ei sovelleta, kuten ylivoimainen este, sekä seuraamuksen määrän ja sen vahingon välisestä suhteesta, joka yhteisön talousarviolle olisi aiheutunut, jollei sääntöjenvastaisuutta olisi havaittu.

68 Edellä esitetystä seuraa, että asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitettu seuraamus ei loukkaa suhteellisuusperiaatetta, koska tätä seuraamusta ei ole pidettävä soveltumattomana yhteisön lainsäädännössä tavoiteltavan päämäärän saavuttamiseksi eli sääntöjenvastaisuuksien ja petosten torjumiseksi eikä sillä ylitetä sitä, mikä on tarpeen tämän päämäärän saavuttamiseksi.

Syrjintäkiellon periaatteen loukkaaminen

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset

69 KCH väittää, että kun tahattomasta menettelystä, vähäistä tuottamusta osoittavasta menettelystä, huolimattomuudesta sekä törkeästä huolimattomuudesta

rangaistaan asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa aivan samalla tavoin, siinä loukataan EY:n perustamissopimuksen 40 artiklan 3 kohdassa (josta on muutettuna tullut EY 34 artiklan 2 kohta) määrättyä syrjäntäkieltoa. Tällaista erottelematonta kohtelua ei voida perustella objektiivisesti petosten torjunnalla, sillä petos edellyttää tuottamusta, eikä hallinnon yksinkertaistamisella.

- 70 Komissio kiistää tämän väitteen. Sen mukaan erottelun puuttuminen on objektiivisesti perusteltua kansallisen tuomioistuimen mainitsemista syistä. Komissio korostaa, että syyllisyyttä on vaikea ja jopa mahdotonta todistaa. Komissio muistuttaa, että yhteisön lainsäätäjällä on laaja harkintavalta ja että syrjäntäkieltoa voidaan katsoa rikotun vain siinä tapauksessa, että toimielin on tehnyt ilmeisen arviointivirheen.

Yhteisöjen tuomioistuimen vastaus

- 71 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan syrjäntäkiellon periaate edellyttää, että toisiinsa verrattavissa tilanteissa ei menetellä eri tavalla ja että erilaisissa tilanteissa ei menetellä samalla tavalla, ellei tällaista menettelyä voida objektiivisesti perustella (em. asia National Farmers' Union ym., tuomion 61 kohta).

- 72 On todettava, ettei tätä periaatetta loukata asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa. Kuten kansallinen tuomioistuin

korostaa, tällä säännöksellä on ennaltaehkäisevä tehtävä ja sillä pyritään estämään paitsi subjektiivisesti huolimaton ja moitittava toiminta myös objektiivisesti virheelliset tiedot. Tämä ennaltaehkäisevä tehtävä huomioon ottaen ei sillä, onko kyseinen toiminta tuottamuksellista vai ei, ole siten merkitystä, eikä sitä, että kyseistä toimintaa on tältä osin kohdeltu erotuksetta, voida siten pitää syrjintäkiellon periaatteen vastaisena.

- 73 Näin ollen on todettava, että ensimmäistä ennakkoratkaisukysymystä tutkittaessa ei ole tullut esiin sellaisia seikkoja, jotka vaikuttaisivat asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdan pätevyyteen siltä osin kuin siinä säädetään sellaiselle viejälle määrättävästä seuraamuksesta, joka ilman omaa syytään hakee suurempaa vientitukea, kuin mihin hänellä on oikeus.

Toinen kysymys

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset

- 74 Toisella kysymyksellään kansallinen tuomioistuin haluaa tietää, onko asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan ensimmäistä luettelumakohtaa tulkittava siten, että silloin kun viejä vilpittömässä mielessä antaa vientitukihakemuksessaan virheellisiä tietoja, jotka se on saanut vientituotteiden valmistajalta, kysymys on ylivoimaisesta esteestä, jos viejä ei olisi voinut havaita

tietojen virheellisyyttä tai se olisi voinut havaita niiden virheellisyyden vain valmistajayrityksessä suoritettujen tarkastusten avulla.

- 75 KCH väittää olleensa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä tarkoitettussa ylivoimaisen esteen tilanteessa eli toimineensa olosuhteissa, jotka olivat asianomaisen tahdosta riippumattomia, epätavallisia ja ennalta-arvaamattomia ja joiden seurauksia ei olisi voitu välttää edes mahdollisimman suurta huolellisuutta noudattamalla. KCH täsmentää, että hänen vientitukihakemuksessaan olleet virheelliset tiedot perustuivat valmistajan, Saksassa arvostetun yrityksen antamiin virheellisiin tietoihin. Vietyyn sulatejuustoon oli lisätty kasviöljyä valmistajan teknisen johtajan omasta aloitteesta. Tapahtuma oli täysin odottamaton ja epätavallinen. Sitä ei ole voitu todeta KCH:n tavanomaisissa tutkimuksissa vaan se olisi voitu havaita vain valmistajayrityksessä suoritettujen tarkastusten avulla.
- 76 KCH tietää sen, että käsitteen ”ylivoimainen este” tavanomaisen tulkinnan mukaan toimija on vastuussa sopimuskumppaninsa virheellisestä menettelystä. KCH katsoo kuitenkin, että edellä mainitussa asiassa Steff-Houlberg Export ym. sekä edellä mainitussa asiassa Oelmühle ja Schmidt Söhne annettujen tuomioiden mukaan viejä saa luottaa niihin valmistajan tietoihin, joiden oikeellisuutta se ei voi itse tarkistaa. Viejän ei myöskään edellytetä itse tarkastavan valmistusmenettelyä. KCH:n mukaan kyseiset tuomiot koskivat yhteisön tukien takaisinperintää kansallisen lainsäädännön perusteella, muttei ole mitään perustetta sille, miksi näitä samoja periaatteita ei sovellettaisi vientitukijärjestelmässä määrättäviin seuraamuksiin.
- 77 KCH lisää tähän, että vain asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan ensimmäisessä luetelmakohdassa tarkoitettun käsitteen ylivoimainen este laaja tulkinta voi poistaa oikeusvaltioon kuuluviin rikosoikeuden periaatteisiin perustuvat epäilykset tämän artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdan pätevydestä, sillä taloudellisilla toimijoilla on tällöin mahdollisuus osoittaa syyttömyytensä ottaen tällöin huomioon syyllisyysperiaate vaikka vain rajoitetustikin.

- 78 Komissio yhtyy siihen kansallisen tuomioistuimen näkökantaan, jonka mukaan viejän vilpittömässä mielessä antamat virheelliset tiedot, jotka perustuvat valmistajalta saatuihin virheellisiin tietoihin, eivät voi muodostaa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä tarkoitettua ylivoimaista estettä, vaikka viejä olisi voinut havaita niiden virheellisyyden vain valmistajayrityksessä suoritettujen tarkastusten avulla. Kansallisen tuomioistuimen mainitsemien tuomioiden perusteella ei voida tehdä toisenlaista johtopäätöstä, sillä näissä tuomioissa tarkoitettuja tilanteita ei voida verrata nyt käsiteltävään asiaan. Näissä tuomioissa oli kysymys kansallisen lainsäädännön soveltamisesta perusteettomasti maksettuun yhteisön tukeen, kun taas nyt käsiteltävässä asiassa on kysymys yhteisön itsensä antamasta säännöksestä.

Yhteisöjen tuomioistuimen vastaus

- 79 Tältä osin on muistettava, että maatalousalan asetusten osalta tämän ylivoimaisen esteen käsitteen on katsottava tarkoittavan kyseisestä toimijasta riippumattomia, epätavallisia ja ennalta arvaamattomia seikkoja, joiden vaikutuksia ei olisi voitu välttää, vaikka olisi noudatettu mahdollisimman suurta huolellisuutta (ks. mm. asia C-124/92, An Bord Baine Co-operative ja Compagnie Inter-Agra, tuomio 13.10.1993, Kok. 1993, s. I-5061, tuomion 11 kohta ja em. asia Boterlux, tuomion 34 kohta).

- 80 Vaikka sopimuskumppanin virheellinen menettely tai virhe voivat merkitä viejän tahdosta riippumatonta tilannetta, ne ovat kuitenkin tavanomaisia kaupallisia riskejä, joita ei voida pitää ennalta arvaamattomina kaupallisessa liiketoiminnassa. Viejällä on vapaus valita sopimuskumppaninsa ja hänen on ryhdyttävä asianmukaisesti varotoimiin joko sisällyttämällä tekemiinsä sopimuksiin

vastaavat lausekkeet tai ottamalla erityinen vakuutus (ks. vastaavasti em. asia Theodorakis, tuomion 8 kohta sekä em. asia Boterlux, tuomion 35 ja 36 kohta).

- 81 Kuten tämän tuomion 62 kohdassa korostetaan, viejä asetetaan asetuksen N:o 3665/87 11 artiklassa vastuuseen ilmoituksensa oikeellisuudesta juuri sen vuoksi, että voitaisiin ottaa huomioon viejän asema maataloustuotteiden tuotanto-, jalostus- ja vientiketjun viimeisenä osapuolena, ottaen huomioon, että hän voi sellaisten sopimukseen perustuvien vaatimusten nojalla, joiden tarkoituksena on saada sopimuskumppaneilta yhteisön säännösten mukaisia vietäviä tuotteita, toimia siten, että väärinkäytöksiä ei tapahdu.
- 82 Kuten vähittäiskauppias, joka haluaa taata kuluttajalle, että hänen myymänsä tuote on tuotettu laadukkaasti, viejä voi vaatia sopimuskumppaneiltaan sopimusehdoin tietyn tasoista laatua. Viejä voi vaatia sopimuskumppaneitaan suorittamaan huolellisia tarkastuksia ja ilmoittamaan hänelle niiden tulokset. Viejä voi myös vaatia oikeutta suorittaa itse joitakin tarkastuksia valmistajayrityksessä tai teettää tällaisia tarkastuksia tietyillä riippumattomilla elimillä.
- 83 Tällainen yhteisön oikeuden tulkinta ei ole mitenkään vastoin edellä mainitussa asiassa Steff-Houlberg Export ym. sekä edellä mainitussa asiassa Oelmühle ja Schmidt Söhne annettuja tuomioita. Nämä tuomiot on annettu sellaisten kansallisten tuomioistuinten ennakkoratkaisupyynnöiden johdosta, joiden oli ratkaistava perusteettomasti myönnettyjen yhteisön tukien takaisinperintää koskevat riita-asiat ja joiden oli yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sovellettava muutoseikkoja koskevien ja aineellisoikeudellisten sääntöjen osalta omaa kansallista lainsäädäntöään siltä osin kuin yhteisön oikeudessa ei tästä asiasta toisin säädetty tai määrätty (ks. mm. asia 130/79, Express Dairy Foods, tuomio 12.6.1980, Kok. 1980, s. 1887, Kok. Ep. V, s. 235, 11 kohta).

84 Nyt käsiteltävässä asiassa perusteettomasti maksettujen vientitukien palauttamisedellytykset määritellään asetuksen N:o 3665/87 11 artiklassa, joka ei, kuten yhteisöjen tuomioistuin on nimenomaisesti todennut edellä mainitussa asiassa Steff-Houlberg Export ym. antamansa tuomion 22 kohdassa, ajallisesti soveltunut kyseisessä tuomiossa kyseessä olleiden tukien palauttamiseen. Koska kansallisia säännöksiä ei voida enää soveltaa tällaisten summien takaisinperintään, yhteisöjen tuomioistuimen edellä mainitussa asiassa Steff-Houlberg Export ym. sekä edellä mainitussa asiassa Oelmühle ja Schmidt Söhne antamissa tuomioissa esittämää yhteisön oikeutta koskevaa tulkintaa ei voida soveltaa nyt käsiteltävässä asiassa.

85 Sitä paitsi on korostettava, että vaikka yhteisöjen tuomioistuin on tulkinnut yhteisön oikeutta siten, että kun perusteettomia tukia peritään takaisin kansallisen lainsäädännön mukaisesti, voidaan ottaa huomioon kansallisten viranomaisten laiminlyönnin ja kyseisten tukien maksamisen jälkeen kuluneen huomattavan ajanjakson kaltaiset perusteet, kuten edellä mainitussa asiassa Steff-Houlberg Export ym. annetun tuomion tuomiolauselmasta ilmenee, yhteisöjen tuomioistuimen mukaan ei kuitenkaan voida ottaa huomioon tuensaajaan sopimussuhteessa olevan kolmannen henkilön virheellistä menettelyä, sillä se kuuluu pikemminkin tuensaajan kuin yhteisön vastuun piiriin (em. asia Steff-Houlberg Export ym., tuomion 28 kohta ja tuomiolauselman).

86 Edellä esitetystä seuraa, että asetuksen N:o 3665/87 11 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan ensimmäistä luetelmakohtaa on tulkittava siten, että kysymys ei ole ylivoimaisesta esteestä, kun viejä vilpittömässä mielessä antaa vientitukihakemuksessaan virheellisiä tietoja, jotka se on saanut vientituotteiden valmistajalta, jos viejä ei olisi voinut havaita tietojen virheellisyyttä tai se olisi voinut havaita niiden virheellisyyden vain valmistajayrityksessä suoritettujen tarkastusten avulla. Sopimuskumppanin virheellinen menettely on tavanomainen kaupallinen riski, jota ei voida pitää ennalta arvaamattomana kaupallisessa liiketoiminnassa, ja viejällä on käytettävissään useita keinoja suojautua tällaiselta menettelyltä.

Oikeudenkäyntikulut

- 87 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneelle komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto)

on ratkaissut Bundesfinanzhofin 4.4.2000 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

- 1) Ensimmäistä ennakkoratkaisukysymystä tutkittaessa ei ole tullut esiin sellaisia seikkoja, jotka vaikuttaisivat maataloustuotteiden vientitukien järjestelmän soveltamista koskevista yhteisistä yksityiskohtaisista säännöistä 27 päivänä marraskuuta 1987 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 3665/87, sellaisena kuin se on muutettuna 2.12.1994 annetulla komission asetuksella N:o 2945/94, 11 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdan pätevyyteen siltä osin kuin siinä säädetään sellaiselle viejälle määrättävästä seuraamuksesta, joka ilman omaa syytään hakee suurempaa vientitukea, kuin mihin hänellä on oikeus.

- 2) Asetuksen N:o 3665/87, sellaisena kuin se on muutettuna asetuksella N:o 2945/94, 11 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan ensimmäistä luetelmakohtaa on tulkittava siten, että kysymys ei ole ylivoimaisesta esteestä, kun viejä vilpittömässä mielessä antaa vientitukihakemuksessaan virheellisiä tietoja, jotka se on saanut vientituotteiden valmistajalta, jos viejä ei olisi voinut havaita tietojen virheellisyyttä tai se olisi voinut havaita niiden virheellisyyden vain valmistajayrityksessä suoritettujen tarkastusten avulla. Sopimuskumppanin virheellinen menettely on tavanomainen kaupallinen riski, jota ei voida pitää ennalta arvaamattomana kaupallisessa liiketoiminnassa, ja viejällä on käytettävissään useita keinoja suojautua tällaiselta menettelyltä.

Edward

La Pergola

Timmermans

Julistettiin Luxemburgissa 11 päivänä heinäkuuta 2002.

R. Grass

P. Jann

kirjaaja

viidennen jaoston puheenjohtaja